

מאיר פרנקל — מדריך חקלאי

טיפול במטעים לקראת שנת השמיטה* סיכום ניסוי בגיזום אפרסק

ראשי פרקים:

מבוא

א. רקע חקלאי

ב. ניסוי לגיזום בזנים בכירים

ג. שיטת הניסוי

ד. תוצאות ניסוי שנת תשנ"ג

ה. דיון ומסקנות ניסוי שנת תשנ"ג

ו. ניסוי שנת תשנ"ה

ז. תוצאות ניסוי שנת תשנ"ה

ח. השוואת נתונים

ט. ניסוי לגיזום בזנים אפילים

י. תוצאות הניסוי — קטיפת תשנ"ו

יא. תוצאות הניסוי — קטיפת תשנ"ז

יב. השוואת נתונים

מבוא

מגדלים אפרסקים ונקטרינות בכל אזורי הארץ על שטח של כ-30.000 דונאם. קיימים זנים רבים, הנבדלים ביניהם במועדי ההבשלה, איכות הפרי ודרישות הצינון. איזורי הנטיעה השונים (השפלה, ההר הגבוה וכו'). נקבעים בהתאם לתכונות הזנים השונים.

א. רקע חקלאי

האפרסק שייך לקבוצת הפירות הגלעיניים הנשירים. הקבוצה כוללת: אפרסק, משמש, שזיף, שקד גודגדן. בין שאר הטיפולים השונים שמקובל לבצע במטע, מבצעים גם גיזום חורפי מדי שנה, לפני התעוררות העצים באביב.

* תודתנו לרכז המטע דני דרמון ולצוות המטע מבית יתיר על העזרה בביצוע הניסוי.

לגיזום יש מספר מטרות: 1. עיצוב העץ. 2. הבטחת צימוח שנתי. 3. ויסות היבול. 4. דילול פרי (קביעת כמות היבול בהתאם לגודל העץ). 5. מניעת צפיפות יתר של העלוה לצורך החדרת אור. 6. גודל עץ רצוי.

באפרסק חייבים לבצע גיזום בכל שנה (לעומת מינים אחרים בהם ניתן למצוא פתרונות אחרים). הימנעות מגיזום באפרסק תגרום נזק ליבול ולעץ, הפרי שיתקבל — לא יהיה באיכות מסחרית (קטן מדי). בנוסף לכך, בגלל חוסר צימוח, לא מובטח גם היבול לשנה שלאחר מכן. הסיבה לכך היא, שבאפרסק הפרי גדל על ענפים חד-שנתיים בלבד (ענפי פרי). על מנת להבטיח יבול מסחרי יש צורך במאות ענפי פרי (באורך כ-40 ס"מ כ"א) בכל עץ. כדי לגרום להיווצרות מספר מספיק גדול של ענפים חד-שנתיים — יש צורך בביצוע גיזום נמרץ. הפצעים שגורם הגיזום גורמים לגירוי המביא לצימוח נמרץ ולגידול ענפי פרי צעירים עליהם גדל הפרי. (במינים אחרים הפרי נישא על דורבנות המתקיימים מס' שנים). לכן מקובל לגזום באפרסק כ-25-30% מהענפים בכל שנה.

ב. ניסוי לגיזום בזנים בכירים

בשנת השמיטה אסור לבצע גיזום שמטרתו עידוד הצימוח והמרצתו. היות ובאפרסק הצימוח הינו חיוני לקבלת פרי, כפי שהוסבר לעיל, יש למצוא תחליף לגיזום המבוצע בד"כ בחורף.

מטרת הניסוי הייתה לבצע גיזום בסוף הקיץ, לאחר הקטיף ולפני ראש השנה, ולבחון מה תהיה השפעתו של הגיזום על העץ והיבול.

ג. שיטת הניסוי

לביצוע הניסוי נבחר המטע של בית-יתיר שבדרום הר חברון. בחלקת נקטרינה מזן "ארלי סנגרנד". זמן הבשלת הפרי הוא בתחילת יולי. החלקה נגזמה מכנית בגיזום שדרה וגובה, חזק יותר מהמקובל, כחודש לאחר סיום הקטיף (באמצע חודש אוגוסט, קיץ תשנ"ג). נבחרו 4 שורות שבהן בוצעו הטיפולים.

טיפול א': מיד לאחר הגיזום המכני בוצעו השלמת הגיזום, והקצרות באופן ידני. בלי דילול ענפי פרי מיותרים.

טיפול ב': הגיזום הידני המשלים בוצע בחודש ינואר כולל דילול ענפי פרי. (דילול מוגבל כדי שלא לעורר צימוח). בכל טיפול היו 5 חזרות, 3 עצים בכל חזרה. בכל חזרה סומן עץ אחד שהפרי שלו נקטף באופן סלקטיבי לפי הוראות המגדל. בכל קטיף נשקל הפרי הקטוף מכל עץ וכן נשקלו 50 פירות ולפי משקלם הממוצע נקבע גודל הפרי.

ד. תוצאות ניסוי שנת תשנ"ג

מועדי הקטיף בקיץ תשנ"ד: 5.7, 8.7, 11.7, 15.7, 18.7

הטיפול	משקל ממוצע לעץ	משקל ממוצע לפרי
א	81.582 ק"ג	91.12 גר'
ב	74.520 ק"ג	95.3 גר'

ה. דיון ומסקנות ניסוי שנת תשנ"ג

היבול בטיפול א' (גיזום לפני ראש השנה) היה גבוה יותר אך הפרי היה קטן יותר (ללא מובהקות סטטיסטית). ההסבר לכך הוא כי בטיפול זה הוסרו פחות ענפי פרי מהמקובל, דבר שגרם לפרי רב יותר אך קצת יותר קטן. היבול בטיפול א' היה 4 טון לדונם (לפי 50 עצים לדונם). יש לציין כי בטיפול א' לא ניכרו כל נזקים ויש מספיק צימוח לקבלת יבול בשנה שלאחר השמיטה. שיטה זו של ביצוע גיזום מכני בקיץ ומיד לאחריו השלמת הגיזום באופן ידני היא שיטה מעשית בהחלט. שיטה זו עשויה להתאים לכל הזנים הנקטפים עד סוף חודש אוגוסט. לגבי זנים שנקטפים מאוחר יותר יש לבצע ניסויים נוספים. הניסוי בוצע כאמור בשנת תשנ"ג. בשנת השמיטה תשנ"ד לא ניתן היה, כמובן, לחזור על הניסוי אך מיד לאחר ראש השנה תשנ"ה, ביצענו גיזום. יש להמשיך בניסוי לפחות עוד שנה אחת נוספת ע"מ שניתן יהיה להסיק מסקנות סופיות.

ו. ניסוי שנת תשנ"ה

כדי לבחון את ההשפעה של הגיזום המוקדם (לפני ר"ה, טיפול א') הוחלט לבצע ניסוי נוסף שנה לאחר מכן. שתי חלקות הניסוי א', ו-ב', קיבלו את אותם טיפולים, דהיינו גיזום חורפי בתאריך המקובל במטע, ונאספו נתונים של משקל ממוצע לעץ ומשקל ממוצע לפרי הן בטיפול א' (שנגזם בשנת תשנ"ד גיזום מוקדם) והן בטיפול ב' (שנגזם בשנת תשנ"ד גיזום חורפי). להלן טבלה של הנתונים הנ"ל. לשם השוואת הנתונים הוספנו שתי טבלאות נוספות: טבלה א' עם נתוני המשקל הממוצע לעץ בשני הטיפולים, ולשם השוואה את המשקל הממוצע הדו-שנתי של טיפול א' לעומת טיפול ב'. טבלה ב' כנ"ל לשם השוואת המשקל הממוצע לפרי.

ז. תוצאות ניסוי שנת תשנ"ה

הטיפול	משקל ממוצע לעץ	משקל ממוצע לפרי
א	63.35 ק"ג	138 גר'
ב	71 ק"ג	106 גר'

ח. השוואת נתונים

טבלה מס' 1

הטיפול	מ"מ לעץ תשנ"ד	מ"מ לעץ תשנ"ה	ממוצע דו-שנתי
א	81.582 ק"ג	63.35 ק"ג	72.466
ב	74.520 ק"ג	71 ק"ג	72.76

טבלה מס' 2

הטיפול	משקל ממוצע לעץ	משקל ממוצע לפרי
א	91.12 גר'	138 גר'
ב	95.3 גר'	106 גר'

אם מחברים את המשקל הממוצע לעץ של קטיף תשנ"ד עם המשקל הממוצע לעץ של קטיף תשנ"ה מקבלים משקל ממוצע דו-שנתי לעץ. גם כאן מתברר שהמשקל הממוצע הדו-שנתי בשני הטיפולים כמעט זהה.

המסקנה המתבקשת מהניסוי היא שלא נגרם שום נזק לעצים לא בצימוח ולא בגובה היבול כתוצאה מהקדמת הגיזום לפני ראש השנה.

ט. ניסוי לגיזום בזנים אפילים

הגיזום המוקדם שנבדק בניסוי דלעיל היה לזן שמקדים להבשיל, והתברר שלא נגרם נזק בביצוע חד-פעמי של גיזום מוקדם, ויכול להוות פתרון לשנת השמיטה. השאלה היא האם אפשר להציע פתרון דומה גם לזנים האפילים. בזנים אלו, ישנן שנים שסיום הקטיף הוא לאחר ראש השנה, וממילא חלק מהיבול יושמד כתוצאה מגיזום מוקדם. בניסוי דלהלן נתון זה לא נלקח בחשבון, כי בשנה שנעשה הניסוי, הגיזום המוקדם התבצע לאחר גמר הקטיף. עם זאת, החלטנו לבדוק גם נושא זה; השנה (תש"ס) גזמנו את העצים לפני גמר הקטיף, ויתרנו על 25% (לערך) מהיבול שנפל על הארץ עקב הגיזום המוקדם.

הניסוי בזנים אפילים התבצע כשנתיים לאחר הניסוי בזנים בכירים (קטיף תשנ"ו – נ"ז) בזן אפיל "פלמקיסט" שמבשיל במועד החגים או קצת לפני זה. כאמור לעיל בשנת הניסוי הפרי הבשיל לפני ראש השנה.

הניסוי כלל שני טיפולים כמו בניסוי שהתבצע בזנים בכירים: טיפול א': גיזום מוקדם שבוצע לפי ראש השנה. טיפול ב': גיזום חורפי רגיל. בכל טיפול היו 5 חזרות, 3 עצים בכל חזרה.

י. תוצאות הניסוי – קטיף תשנ"ו

הטיפול	משקל ממוצע לעץ	משקל לדונם
א	129.5 ק"ג	6,475 ק"ג
ב	105 ק"ג	5,297 ק"ג

גודל הפרי אמנם נבדק, אך לא צויין כי היה גדול מאד בשני הטיפולים. כמו בניסוי בזנים בכירים, רצינו לבדוק את השפעת הגיזום המוקדם של השנה הקודמת, לכן ביצענו גיזום רגיל בשני הטיפולים; להלן התוצאות.

יא. תוצאות הניסוי – קטיף תשנ"ז

הטיפול	משקל ממוצע לעץ	משקל ממוצע לפרי
א	101.59 ק"ג	5,079 ק"ג
ב	119.54 ק"ג	5,977 ק"ג

יב. השוואת נתונים

הטיפול	ממוצע לדונם תשנ"ו	ממוצע לדונם תשנ"ז	ממוצע לדונם דו-שנתי
א	6,475 ק"ג	5,079 ק"ג	5,777 ק"ג
ב	5,977 ק"ג	5,297 ק"ג	5,637 ק"ג

התוצאות שראינו בניסוי בזנים בכירים חזרו על עצמם. בטיפול ב' היה יותר יבול מאשר בטיפול א', כך שהממוצע הדו-שנתי בשני הטיפולים השתווה, והיבול התאזן בתקופה של שנתיים.

המסקנה המתבקשת מהניסוי שגם בזן "פלמקיסט" הגיזום המוקדם גורם ליבול רב יותר, ולכן אין שום סיכון בגיזום מוקדם אחת לכמה שנים (לפני שנת השמיטה). כאמור לעיל, לא נלקח בחשבון הפסד היבול למקרה שהקטיף הוא אחרי ראש השנה. יש לציין שבעיית הגיזום קיימת רק באפרסק ובנקטרינה. בשאר מיני העצים, הן נשירים והן סובטרופיים אפשר לוותר על הגיזום לקראת שנת השמיטה, כפי שנבדק ופורסם (ראה לעיל פרק א').